

**БЕЛОКОЛОС О.Є.,
здобувач**

*Інститут світової
економіки і
міжнародних відносин
НАН України*

**ВІДНОСИНИ
США-ПАР -
ПАРТНЕРСТВО
НА ОСНОВІ
СПІЛЬНИХ
ІНТЕРЕСІВ**

В сучасній науці про міжнародні відносини, на жаль, не має чіткого визначення терміну "стратегічне партнерство". Однак, з'ясування та визначення цього питання є надзвичайно важливим для зовнішньої політики будь-якої держави і зокрема України, яка вже має відносини стратегічного характеру з багатьма державами. Цілком природно, що сьогодні існує багато точок зору на цю проблему. Аналітики Українського центру економічних і політичних досліджень імені О. Разумкова вважають, що стратегічне партнерство це – по-перше, наявність принципово важливих для країн-партнерів стратегічних цілей, досягнення яких в рамках звичайного співробітництва неможливе, але може бути здійснене шляхом виведення відносин на рівень стратегічного партнерства. По-друге, наявність спільних поглядів та підходів до ключових проблем міжнародної політики, глобального та регіонального розвитку. Стратегічне партнерство передбачає поглиблений розвиток міждержавних контактів як правило не в одній, а в декількох важливих сферах!

В той же час вивчення багатьох прикладів з історії міжнародних відносин дозволяє зробити також висновок про те, що основним, необхідним та першочерговим елементом у міждержавних відносинах стратегічного партнерства є обов'язкова наявність **спільних життєвоважливих інтересів саме у сфері зовнішніх зносин протягом досить значного відрізка часу**. Необхідно враховувати й такий важливий критерій як сповідування спільних цінностей у внутрішній та зовнішній політиці. Загальновідомим є те, що саме цей критерій був і залишається одним з чинників підтримки Заходом країн Балтії. Не слід забувати фактор **належності до однієї цивілізації**, що передбачає однакову ментальність, релігійну та культурологічну спільність, тощо. Саме останній фактор використовувала Японія під час Другої світової війни, прикриваючи свою агресивну політику гаслом "Азія для азіатів".

При цьому слід відмітити, що між державами можуть існувати ситуаційні розбіжності та навіть окремі протиріччя, але стратегічні цілі повинні залишатись однаковими.

Можна навести такі характерні приклади з історії: стратегічне партнерство США-Велика Британія з часу Доктрини Монро й до сьогодні, Франція-Росія в кінці та на початку 20 сторіччя, Німеччина-Італія напередодні та в роки Другої світової війни... Досить показовими є й сучасні відносини між США та Південно-Африканською республікою.

Відносини США та Південно-Африканської Республіки мають досить довгу історію. Й хоча Сполучені Штати виступали в політичному плані проти режиму "апартеїду", економічні зв'язки розвивались досить завжди успішно. Цьому сприяла наявність великих покладів корисних копалин в цій південно-африканській країні.

Активне проникнення американського капіталу в економіку ПАР розпочалось після Другої світової війни. В сорокові та п'ятидесяті роки американські компанії зайняли провідні позиції у видобутку кольорових металів та золота. З другої половини 60-х різко зростає обсяг приватних інвестицій з США у металургію. Так, в 1965 році обсяг іноземних приватних інвестицій оцінювався в 202 млн. рандів. Приватних інвесторів заохочувала стабільна внутрішньополітична ситуація та висока норма прибутку, яка іноді сягала 25 відсотків².

З початку 90-х років та після скасування режиму "апартеїду" Сполучені Штати взяли курс на тісне політичне співробітництво з новим керівництвом ПАР. Зважаючи на встановлення основ демократичного устрою та розвинуту ринкову економіку США розглядали і продовжують вважати ПАР своїм давнім та природнім союзником на африканському континенті. З другої половини 90-х відносини США та ПАР отримали новий імпульс.

Південно-Африканська Республіка є однією з найвпливовіших країн не тільки в регіоні, але й на всьому африканському континенті. Її впливовість базується, перш за все, на фінансово-економічній могутності цієї країни. Значну роль відіграє й особа її Президента – Нельсона Мандели, який залишається найавторитетнішим політичним лідером Африки. Багато американських спеціалістів і аналітиків висловлюють думку про те, що від розвитку подій в цій країні, яка продовжує здійснювати складний перехід від апартеїду до демократії, буде залежити подальша доля як політичних, так і економічних реформ, розпочатих на початку 90-х років в країнах Африки³.

Саме таке положення ПАР і визначає її провідну роль на африканському напрямку політики США.

В 1994 році, під час державного візиту Н. Мандели до США було започатковано діяльність Міждержавної комісії США-ПАР (U.S.-South Africa Binational Commission), яку очолювали А. Гор та Т. Мбекі. Основними напрямками її роботи було визначено: сприяння розвитку двосторонніх відносин, шляхом проведення регулярного діалогу на найвищому рівні; започаткування нового етапу в розвитку партнерства; сприяння з боку США в розбудові Національної програми ПАР з реконструкції та розвитку; допомога приватним інвесторам та недержавним громадським організаціям, діяльність яких сприяє розвитку двосторонніх відносин.

З квітня 1997 року, коли Адміністрація Клінтона оголосила про початок нового курсу її африканської політики, відносини між США та ПАР займають основне місце в комплексі американо-африканських двосторонніх відносин.

Одним з перших підтверджень цього стало відвідання ПАР Державним секретарем М. Олбрайт під час її поїздки країнами континенту в грудні 1997 року. В ході її зустрічей з Президентом Н. Манделою та Віце-президентом Т. Мбекі неодноразово підкреслювалось, що саме американо-південно-африканські відносини є прикладом для інших країн континенту. І хоча на завершення перебування в ПАР М. Олбрайт заявила: "Ми не змогли знайти проблем", маючи на увазі стан двосторонніх відносин, слід зазначити, що вони мали і продовжують мати місце⁴.

По-перше, можна констатувати стримане ставлення з боку ПАР до американської ініціативи по створенню міжафриканських миротворчих підрозділів швидкого реагування. В ПАР вважали і вважають, що ініціатива в цьому питанні повинна виходити безпосередньо від країн континенту.

Другим напруженим моментом є досить дружні відносини між Н. Манделою та лідером Лівії М. Каддафі. Як відомо, США надзвичай-

но негативно ставляться до навіть найменших контактів з цією країною, яку вони продовжують відносити до "паріїв"⁵.

Незважаючи на це, цілком логічно виглядало відвідання ПАР Президентом США Б. Клінтоном під час цього візиту країнами Африки в березні/квітні 1998 року.

Слід відзначити, що на відміну від попереднього візиту М. Олбрайт, на перший план, в ході переговорів вийшли питання саме економічного співробітництва. Треба згадати, що напередодні візиту Клінтона, Палатою представників Конгресу був прийнятий "Акт розвитку можливостей Африки (Growth and Opportunity Act for Africa), який мав стати програмним документом американо-африканського економічного співробітництва⁶. Він був спрямований на поступове зменшення традиційної допомоги, залучення американських приватних інвестицій до країн континенту, створення нових робочих місць, сприяння торгівлі, шляхом зняття квот та мита на імпорт в США африканських товарів, (перш за все текстильних виробів), терміном на десять років⁷.

Й хоча економічні відносини між США та ПАР досить активно розвивались і розвиваються: за даними Міністерства торгівлі США, на перше півріччя 1998 року, обсяг експорту з США до ПАР становив 729 млн. дол., а обсяг імпорту з ПАР до США – 751 млн. і був найбільшим серед країн континенту. "Акт розвитку можливостей Африки" був сприйнятий в ПАР досить неоднозначно. Наприклад, Віце-президент Т. Мбекі заявив про те, що неможливо ставити в однакові умови економіку наймогутнішої країни в світі та слабкі економіки африканських країн. Та й в США "Акт розвитку можливостей Африки" зустрів значний опір. Його голосування в Сенаті неодноразово відкладалось і в результаті значного опору місцевого текстильного лобі було фактично провалено. В жовтні 1998 року він був відхилений Сенатом⁸.

В політичному плані на переговорах Б. Клінтона в ПАР порушувались ті ж питання, що і під час візиту М. Олбрайт: концепція створення міжафриканських збройних сил та відносини між ПАР та Лівією і деякими іншими країнами з якими США мають напружені стосунки, наприклад Іраном та Кубою. Водночас, в ПАР все ж таки усвідомлюють економічні переваги та унікальність відносин з США, тому, в цілому, відносини між США та ПАР можна оцінити як дружні і партнерські.

Завершальним етапом перебування Президента США Б. Клінтона в ПАР став його виступ на урочистій церемонії відкриття американського центру комерційних послуг імені Рона Брауна в Йоганнесбурзі. Б. Клінтон закликав представників американського бізнесу до

збільшення інвестицій на континенті і, зі свого боку, пообіцяв виділити додатково 1.6 млрд. дол. на врегулювання зовнішньої заборгованості країн континенту.

З 16 по 23 вересня 1998 року Президент ПАР Н. Мандела перебував в США з дружнім і, за висловлюваннями американських ЗМІ "прощальним", візитом, в ході якого він мав зустрічі з Президентом Б. Клінтоном і Директором-розпорядником МВФ М. Камдесю. За інформацією посольства ПАР у Вашингтоні візит мав більше церемоніальний характер і мав підтвердити значення партнерських відносин.

23 вересня в Конгресі США відбулась урочиста церемонія нагородження Н. Мандели "Золотою Зіркою Конгресу", яка є найвищою нагородою Сполучених Штатів. Він став першим африканцем нагородженим цією високою відзнакою за його визначний внесок в ліквідацію системи апартеїду та розвиток двосторонніх відносин. Під час нагородження, Спікер Палати представників Н. Гінгріч, назвав Н. Манделу "батьком багаторасової демократії в Африці". На церемонії був присутній й Б. Клінтон.

Необхідно також відмітити й американську підтримку виваженої політики ПАР щодо врегулювання внутрішнього конфлікту в Конго та спроб стабілізації загальної ситуації в регіоні.

В загальному контексті американо-африканських відносин необхідно відзначити й критичні зауваження з боку деяких аналітиків, наприклад Р. Джонсона (R. Johnson) – директора фундації Е. Сузман з Йоганесбургу щодо деяких моментів американської політики по відношенню до ПАР⁹.

В його статті, опублікованій в "Уолл стріт джорнал" критикується беззастережна та одностороння американська орієнтація на Африканських Національний Конгрес (АНК), як начебто єдину політичну силу, що підтримує процес демократизації суспільства. На його думку АНК є суто "революційним" рухом з гегемоністськими амбіціями. Негативно оцінюється підтримка, яка надається посольством США в ПАР та USAID АНК і підконтрольним йому організаціям, наприклад, допомога в 25 млн. дол. Конфедерації Південно-Африканських Трейд-Юніонів. Констатується, що домінування АНК в багаторасовому і багатонаціональному суспільстві може спричинити панічну міграцію індійського, "колосьорового" та білого населення, а відтак й погіршити інвестиційний клімат та економічну ситуацію взагалі.

Партнерство США-ПАР передбачає й різнопланове співробітництво у військово-технічній сфері. Сполучені Штати планують надати методологічну, інформаційну та технічну допомогу збройним силам ПАР. Підготовка південно-африканських військових здійснюватиметься за програмою західної миротворчої доктрини, що включає

в себе охорону вантажів гуманітарної допомоги, розчищення місцевості від мін, проведення заходів по забезпеченню населення питною водою, встановлення комунікацій¹⁰.

Таким чином, незважаючи на деякі розбіжності, відносини США-ПАР можна в цілому оцінити як відносини стратегічного партнерства. Основні стратегічні цілі обох держав – досягнення політичної стабільності та створення сприятливих умов для економічного розвитку на африканському континенті залишаються незмінними.

ПОСИЛАННЯ

- ¹ Пашков М., Чалый В. Реалии и перспективы стратегического партнерства// Зеркало недели. – 2000. – 2 декабря. – № 47.
- ² Смит С. Американский неоколониализм в Африке.- М. Прогресс, 1975. – С. 66-70.
- ³ Barkan J., Gordon D. Democracy in Africa// Foreign Affairs. – July/August, 1998. – P. 107-108.
- ⁴ Albright Says South Africa Is a Model for Ties with U.S. // The New York Times. – December 14, 1997.
- ⁵ Despite U.N. Ban, Mandela Meets Qaddafi in Libya// REUTERS. – October 23, 1997.
- ⁶ Shmitt E. Bill to Push Africa Trade Approved by House// The New York Times. – March 16, 1998.
- ⁷ Crane P., McDermott J. Trading on Africa's brighter future// The Washington Times. – March 10, 1998.
- ⁸ Williams A. Taking care of business with Africa// The Washington Times. – October 24, 1998.
- ⁹ Johnson R. U.S. Aid Undermines South Africa's Democracy// The Wall Street Journal. – September 21, 1998.
- ¹⁰ Special Operations Forces in Africa// The Washington Post. – July 14, 1998.